

Informe de la Unitat per a l'Educació Multilingüe de la Universitat d'Alacant i la Universitat de València de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (IIFV) sobre l'esborrany de decret de plurilingüisme, fet públic per la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport de la Generalitat Valenciana

Consideracions preliminars

El sistema educatiu és una peça clau en tota política lingüística que es propose l'extensió de l'ús social del català, en un entorn multilingüe, obert i dinàmic. Convertir l'escola en una eina de primer ordre per al redreçament de la nostra llengua és condició necessària a fi d'ampliar l'espai social del valencià. Però això no és suficient. Cal que el treball a les aules estiga avalat pel paper progressiu del valencià com a motor d'una societat multilingüe, més culta i igualitària. És a dir, cal que el valencià dispose d'un nou marc normatiu, adequat al context actual; que tinga el suport d'institucions, agents socioeconòmics, creadors culturals i líders d'opinió; que es dote d'uns bons mitjans de comunicació social i amplie el seu pes en el comerç, els espectacles, l'esport i les activitats lúdiques. En definitiva, cal un impuls col·lectiu perquè el valencià recupere el carrer i esdevinga un nexa d'unió per a tots els valencians sense exclusió.

La promulgació de la Llei d'ús i ensenyament del valencià (LUEV) ara fa més de trenta anys va ser una fita històrica que, tot i les limitacions, va emparar avanços indiscutibles en el camí de la recuperació lingüística, sobretot a l'escola. Tanmateix, en línies generals, el desplegament de la llei ha estat lent, parcial i desequilibrat, sobretot perquè l'administració educativa no hi ha donat suport, ni hi ha posat prou recursos i sovint ha promulgat normes regressives, com el Decret de Plurilingüisme de 3 d'agost de 2012. A més, en contra de l'objectiu de la LUEV, s'han produït retrocessos en alguns terrenys, com ara el dels *media*, i mai no s'ha complert el principi que, finalitzada l'escolarització obligatòria, tothom hauria de dominar per igual les dues llengües oficials. La LUEV va nàixer en un context molt diferent de l'actual, en una societat encara analògica, amb una situació de bilingüisme substitutiu. Avui, en l'era de la mundialització econòmica i digital, amb una societat-xarxa de caire multilingüe, encara tenim un valencià minoritzat, però la interacció entre comunitats

lingüístiques és més rica i complexa i xoca amb el manteniment de fronteres administratives i mentals. Això comporta nous perills per a llengües com la nostra, històricament més desprotegides. Comptat i debatut, caldria avançar envers una llei d'igualtat lingüística, tal com defensen algunes organitzacions i entitats cíviques, que sorgís de la voluntat de concòrdia de la societat civil i els seus representants polítics. Una llei que assumís la responsabilitat d'anar més lluny del que permet *a priori* la demanda social, captiva de les constriccions sociolingüístiques al·ludides.

Aquests canvis són imprescindibles perquè l'escola pugua assumir adequadament la responsabilitat d'educar en la competència comunicativa plurilingüe i en el respecte a la diversitat cultural i lingüística. Si no es dona el canvi sociopolític i cultural que demanem, l'actuació per via normativa pot comportar una millora en l'estatus públic del valencià i en la tasca dels docents, però els resultats quedaran lluny de les expectatives d'un ampli sector social que vol viure en valencià i hi convida tots els ciutadans d'aquest país. És per això que l'esborrany de decret sobre el model lingüístic educatiu valencià que ha donat a conèixer la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport de la Generalitat Valenciana naix amb el llast d'uns condicionants sociopolítics i legals que n'enterboleixen els objectius i en dificulten la valoració estrictament pedagògica.

D'altra banda, una norma com aquesta no deixa de ser una declaració d'intencions. Per tal de fer-ne una avaluació més precisa, amb independència dels canvis que pugua experimentar en el procés d'informació pública, caldria conèixer el desplegament normatiu a què done pas i, sobretot, els recursos econòmics i de personal que es consignen en els pròxims exercicis. Un canvi sociolingüístic ambiciós no es pot plantejar amb la premissa de cost zero, ni socialment, ni pressupostàriament parlant.

Les Unitats per a l'Educació Multilingüe (UEMs) de la Universitat Jaume I, la Universitat d'Alacant i la Universitat de València vam conformar un equip de treball, coordinat pel pedagog Vicent Pascual, que, a requeriment de la Conselleria, elaborà un informe sobre la regulació del multilingüisme al sistema educatiu valencià. Molts dels plantejaments d'aquest informe han inspirat l'esborrany del decret que s'ha fet públic, per exemple, la proposta d'un

programa multilingüe únic i la consideració dels programes d'ensenyament en valencià com a model òptim per a l'aprenentatge de llengües. Però el disseny per nivells i l'assignació d'hores a cada llengua que conté l'esborrany no són els que proposàvem les UEMs, que vam suggerir un ús vehicular del valencià mínim per a les àrees no lingüístiques del 50%, en el cicle segon d'Infantil, Primària, ESO i Batxillerat i per a tot el territori valencià sense exclusions.

Anàlisi del decret: avanços i punts febles a millorar

En conjunt, el referit esborrany deixa enrere la regulació del multilingüisme escolar valencià que es va establir en el decret encara vigent de 2012. Aquest tenia una base conceptual molt feble i establia dos programes plurilingües, de manera que sancionava una dualitat lingüística innecessària. I sobretot partia d'una fal·làcia evident: considerar que el valencià estava ja plenament normalitzat. Per això se l'equiparava a tots els efectes amb el castellà, cosa que permetia introduir una tercera llengua vehicular, l'anglès. Però a costa de reduir la presència del valencià en la distribució horària. El nou decret palesa una fonamentació teòrica més sòlida i elaborada que la del decret anterior; aporta elements conceptuals i metodològics adequats per a l'ordenació efectiva d'una escola plurilingüe i regula la inclusió del valencià als ensenyaments de Formació Professional i Formació de Persones Adultes.

El nou decret desenvolupa amb més detall que la norma anterior el sentit i objectius del Projecte Lingüístic de Centre, dóna orientacions sobre l'actuació didàctica en l'aula i considera diversos aspectes capitals en l'aplicació del model lingüístic prescrit, com ara els procediments metodològics i d'avaluació, la confecció de materials curriculars, la interacció dels centres amb l'entorn o la formació del professorat, en connexió amb el paper de la inspecció educativa o l'assessoria d'educació plurilingüe que s'haurà de crear. Quant a l'articulació de les llengües vehiculars per segments educatius, el decret proposa un sol programa (programa d'educació plurilingüe dinàmic, PEPD), en què el percentatge de valencià és la pauta per a la nomenclatura adoptada i el desenvolupament prescrit. En Educació Secundària Obligatoria, Batxillerat i mòduls formatius i EPA, el PEPD s'articula en

tres estadis (bàsic, intermedi i avançat). En Educació Infantil i Primària, cadascun d'aquests estadis es desglossa en dos. Així, en la pràctica, el PEPD estableix sis nivells de competència en valencià i distribueix els percentatges horaris entre les tres llengües (valencià, castellà i anglés). En les etapes d'educació obligatòria, hi ha una progressió que en Infantil i Primària va del mínim, el Bàsic 1 (25%, 60%, 15%) al màxim, l'Avançat 2 (65%, 15%, 20%); i en ESO, del Bàsic (30%, 55%, 15%) a l'Avançat (55%, 20%, 25%).

Aquesta estructuració equipara el nivells amb el Marc comú europeu de referència per a les llengües (MCERL). D'una banda, es marquen equivalències quant al grau de competència lingüística. I d'una altra, els estudiants que s'acullen als nivells avançats podran obtenir acreditacions oficials MCERL (annex XII): en ESO Avançat, A2 d'anglès i B2 de valencià; i en Batxillerat Avançat, B1 d'anglès i C1 de valencià. La diversificació de nivells té l'avantatge de fer una discriminació fina quant als diversos estadis de competència lingüística efectiva. Però aquesta gradació resulta prolixa, costarà d'entendre als no iniciats i introdueix una complexitat afegida a l'hora de diagnosticar els graus de competència de què es parteix. Pel que fa els referits reconeixements via certificacions oficials MCERL, no es tracta tant d'una prima o estímul sobrevingut per a incrementar la demanda social dels nivells avançats, com d'un reconeixement de facto dels nivells de competència lingüística que s'hi poden aconseguir.

Fet i fet, el punt més polèmic de l'arquitectura del decret és la distribució de les hores dedicades a impartir les matèries de les àrees no lingüístiques (annexos I-IX). Val a dir que tant la referida distribució, així com també la valoració que se n'ha fet des de diverses instàncies socials, parteixen del supòsit que el currículum està integrat per assignatures separades i relativament hermètiques. Tanmateix, els plantejaments didàctics que enfoquen la praxi educativa per mitjà de tasques o projectes transversals i pluridisciplinars posen l'accent en els objectius i el procés formatiu en si, de manera que la ràtio matèries/hores ja no té el mateix sentit. No obstant això, sembla argumentada l'objecció que el pes del valencià pot retrocedir en els centres que hi imparteixen tota la docència, fins i tot adoptant el nivell avançat. Ara bé, caldria valorar l'aplicació de la proposta en el conjunt del sistema educatiu,

ponderant, amb dades suficients i fiables, què es guanya i què es perd amb l'articulació en nivells.

El nou decret atorga capacitat de decisió als centres educatius sostinguts amb recursos públics, als quals correspon, per mitjà del Consell Escolar, la tria del nivell que servirà de referència per a elaborar el projecte lingüístic. Aquest serà únic per a cada centre, de manera que no hi podran coexistir dos nivells programàtics diferenciats. Aquest aspecte també ha estat qüestionat pels qui afirmen que, tot i no ser l'únic estament representat als consells escolars, es carrega sobre els docents la responsabilitat del disseny educatiu plurilingüe, se'ls sotmet a una pressió social afegida i es corre el risc que en molts centres trien els nivells del programa únic amb menor presència de valencià. Al nostre parer, la demanda d'autonomia per al professorat implica el dret a escollir el model d'organització més adient a l'entorn escolar, dins l'exercici responsable de la pràctica docent. Per contra, pretendre que l'autoritat educativa exonere els professors de la presa de decisions no reforça el seu prestigi públic i en socava el crèdit professional. Ara bé, l'administració educativa ha de vetlar per l'interés social i, en concret, per l'acompliment dels objectius que estableix la LUEV. Es troba a faltar en el decret la inclusió de garanties per a la salvaguarda dels drets lingüístics de tots els ciutadans, sense menysteniment de la sobirania dels centres.

Un altre aspecte en què l'esborrany del nou decret s'aparta de les recomanacions que formularem les UEMs en l'informe al·ludit és la regulació del multilingüisme en les poblacions que són de predomini lingüístic castellà, d'acord amb la divisió sancionada per la LUEV. En aquest punt, les UEMs subscrivim el parer reiteradament exposat per col·lectius cívics, com El Tempir, d'Elx, i investigadors qualificats, sobretot de la Universitat d'Alacant. El fet de no incorporar un percentatge mínim del 50% de docència en valencià permetrà que en les referides zones es pugui continuar amb la concessió d'exempcions. Això mantindrà una fractura social lesiva per als interessos generals dels valencians i discriminarà els ciutadans d'aquelles comarques, que s'hi veuran privats d'una escolarització en valencià adequada.

Per a concloure l'anàlisi, volem remarcar una de les moltes insuficiències de la política escolar desenvolupada pels governs anteriors, els efectes de la qual es manifesten en el decret.

Ens referim a la manca d'inversions en prospecció, diagnòstic i recerca educativa. A hores d'ara, no disposem d'un mapa escolar complet sobre totes les dimensions de les pràctiques plurilingües que es duen a terme en els centres educatius valencians. Les UEMs hem demanat reiteradament la confecció d'aquesta eina, amb actualització anual, imprescindible per a una adequada planificació docent del plurilingüisme educatiu. La redacció de l'esborrany de nou decret es ressent d'aquesta notòria mancança, que gravita sobre el conjunt dels qui ens interessem pel futur d'aquest país; de la seua llengua històrica i de totes les llengües en general.

Propostes de millora del decret

De l'anàlisi anterior es deriven algunes propostes de modificació del decret, que exposem tot seguit en el contingut a esmenar, no en la formulació prescriptiva.

1. Simplificar i reestructurar l'escala de nivells del PPED, cosa que reportaria al conjunt del disseny més beneficis que inconvenients. En concret, suggerim la supressió dels nivells bàsic I i bàsic II i el manteniment de la nomenclatura de l'esborrany, però amb les equivalències següents:

Nivell bàsic → equivalent a l'intermedi 1 de l'esborrany

Nivell intermedi → equivalent a l'intermedi 2 de l'esborrany

Nivell avançat → equivalent a la fusió a l'alça de l'avançat 1 i 2 de l'esborrany

Tot i tenint en compte que la Conselleria haurà de trobar el punt de confluència de l'ensenyament primari amb l'ensenyament secundari, per tal de garantir que tot l'alumnat, a l'acabament de l'ensenyament obligatori, haja assolit la plena competència lingüística.

2. En atenció als programes plurilingües actuals, a la distribució del professorat als centres a què està adscrit i a la seua qualificació lingüística, considerar la possibilitat que l'oferta inicial de centres de nivell avançat satisfaga la demanda, almenys, de la meitat de la població a escolaritzar. Sempre que en un centre hi haja suficient professorat acreditat per a implantar o continuar amb aquest nivell, aquesta directriu hauria de prevaler en la tria de nivell i en l'elaboració del pla lingüístic de centre.

3. En la regulació de la tria de nivell lingüístic dins el PPED per part del consell escolar d'un centre, precisar que la Conselleria que tinga atribucions sobre la matèria podrà revocar la decisió quan entre en conflicte directe amb els informes de l'assessoria de llengües i la inspecció educativa.
4. En la normativa que haurà de desplegar el decret, revisar els procediments que regulen la concessió d'exempcions, sobretot en batxillerat. Una lectura inclusiva de l'article 24.2 de la LUEV pot emparar una ordenació diferent del multilingüisme. Com hem dit, mentre no disposem d'un nou marc legal, i mentre no es faça un enorme esforç de pedagogia lingüística, encara hi haurà valencians que seguiran mantenint actituds de desafecció envers el valencià, que s'hauria de percebre com a patrimoni compartit sense excepcions.
5. Incrementar el paper que haurien de tenir les llengües estrangeres segones en un disseny educatiu autènticament plurilingüe. Aquest aspecte s'haurà d'abordar adequadament en el desplegament normatiu del decret, així com també en els plans de formació del professorat, l'actuació de la nova assessoria de multilingüisme o la inspecció educativa, entre altres instàncies.
6. Reduir el calendari d'implantació del nou model d'ensenyament multilingüe, el PPED, de set a quatre anys.
7. Iniciar l'elaboració d'un mapa del multilingüisme al sistema educatiu valencià, que serveixa de suport objectiu de la política lingüística educativa. L'anàlisi rigorosa de la realitat sociolingüística sempre s'ha de fer partint de dades ben contrastades, representatives i fiables, considerant el màxim de variables, amb perspectiva històrica i procurant que la voluntat de canvi no distorsione la interpretació dels fets documentats. Mentre no disposem d'un mapa escolar complet, tant els qui legislen, com els qui treballem a peu d'aula i els qui qüestionen les propostes normatives, tots ens mourem en el terreny de l'especulació, intercanviant conjectures i refutacions, sense acabar de construir, però, l'escola que volem i necessitem.

Alacant i València, 25 d'octubre de 2016